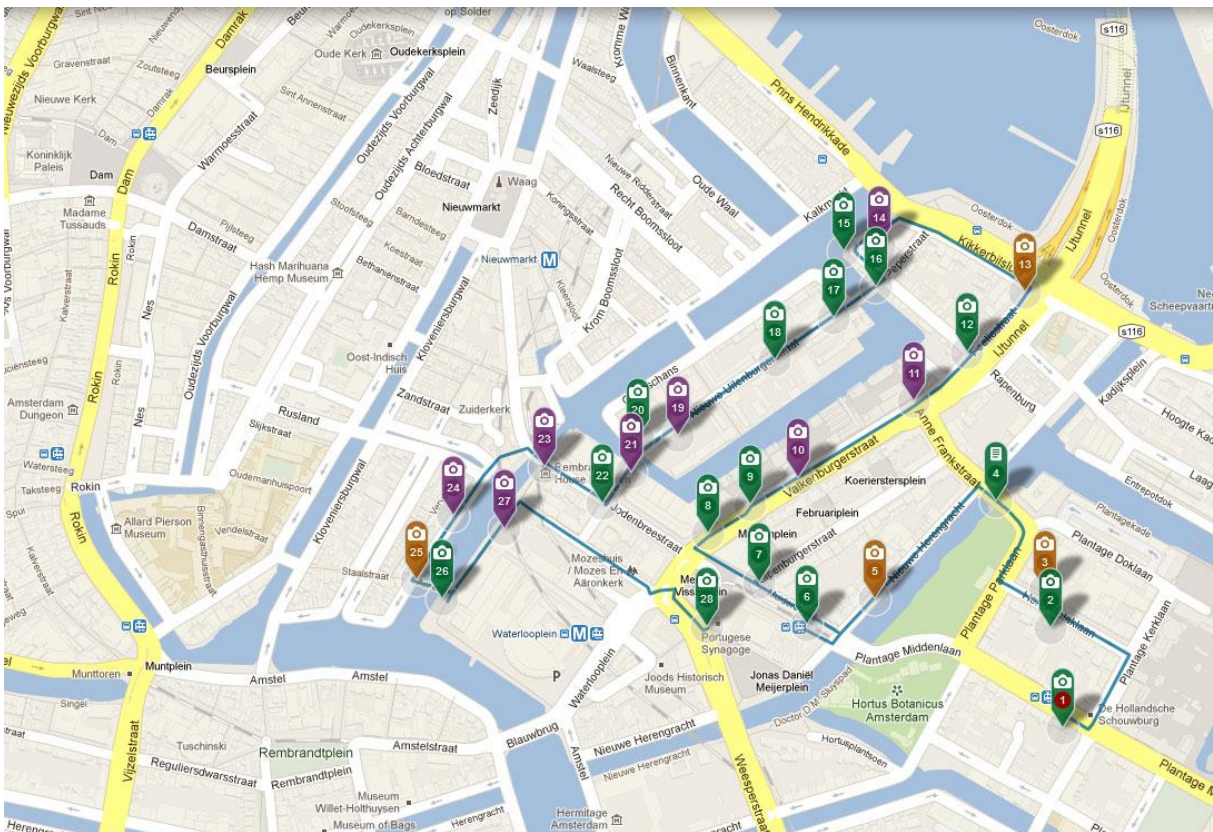

Joodse negotie en parnose noodnummer 06 30864148

Hollandse Schouwburg – Joodse buurten – Portugese Synagoge ca. 1,5 uur.

Deze tocht hoort bij de website www.joodsamsterdam.nl. Op deze website staat zoveel mogelijk informatie over de Joodse bevolking van Amsterdam en over gebouwen die we onderweg zien. Het thema voor deze tocht is iets laten zien van de Joodse beroepen.

De Amsterdamse Joden kwamen hier als twee groepen wonen. De ene groep kwam uit Spanje en Portugal, de andere groep uit het oosten. De groep uit Spanje en Portugal, Sefardische (Portugese) Joden, waren doorgaans rijker. De andere groep was vaak erg arm en worden Asjkenazische (Hoogduitse) Joden genoemd.

1. Hollandse Schouwburg

De Hollandse Schouwburg is nu een monument. In de oorlog werd deze schouwburg door de bezetter gebruikt als voorportaal voor Kamp Westerbork. Het grootste deel van de Joodse Amsterdammers, en van de Joden in West Nederland, is via deze

schouwburg gedeporteerd.

2. PIZ

Het Portugees Israëlitisch Ziekenhuis, ontworpen door architect Elte, staat hier. Het symbool van de Portugees-Israëlitische gemeente staat nog op het gebouw; een pelikaan met 3 jongen. Een van de belangrijke beroepen in de vorige eeuw was de gezondheidszorg. Naast het PIZ waren er nog 3 Joodse ziekenhuizen, het NIZ, het CIZ en de Joodse Invalide.

3. Diamantwerkersvakbond

Dit was in 1900 het bondskantoor van de Algemeene Nederlandsche Diamantbewerdersbond (ANDB); de 1e vakbond in ons land. Het gebouw komt tot stand in een tijd van grote veranderingen op artistiek en sociaal-economisch gebied. De architect Berlage, de schilder Roland Holst en anderen streven naar een monumentale kunst die voor een breed publiek toegankelijk moet zijn. Vakbonden kwamen op voor de arbeiders. Veel arme Joodse mensen werkten in de diamantindustrie en daarin ontstaat de 1e vakbond. Op deze manier kon er worden opgekomen voor de arbeider en de werkomstradigheden worden verbeterd.

De Plantage, die we nu verlaten, was een rijkere buurt dan waar we straks komen. Er stonden mooie huizen, het was een rustig deel van de stad. Na de Nieuwe Herengracht gaan we naar de arme buurten, met smalle straten en stegen en waar veel gezinnen woonden in ruimtes zo klein als 1 kamer.

5. Boekdrukkunst

In 1685 lieten de Joodse drukker Joseph Athias en zijn vrouw dit woonhuis bouwen. Zij waren een van de drukkers die hebben bijgedragen aan de roem van Amsterdam als stad van de boekdrukkunst. Van 1902 tot 1921 was er een deftig Joods restaurant in het pand gevestigd en feestgebouw Huize Stranders.

6. Apotheek De Castro

Aan de overzijde, op Muiderstraat 14 is Apotheek de Castro gevestigd. Ruim een eeuw werd het pand bewoond door Portugees-Joodse apothekers met een sterke belangstelling voor de schone kunsten. Toen Daniël Henriques de Castro in 1832 hier zijn apotheek opende, heerste er cholera in de stad. Voor zijn inspanningen ter bestrijding van deze dodelijke ziekte kreeg hij de zilveren penning van de Cholera-Commissie van Amsterdam.

7. Rapenburgerstraat

In deze straat zat in de 2e Wereldoorlog op nummer 128 een dependance van de M B Nijkerkschool, een ambachtsschool voor Joodse kinderen. Deze school sloot toen de meeste kinderen gedeporteerd waren. Er waren meer Joodse scholen in deze omgeving. Leren is in de Joodse cultuur belangrijk, leerkracht was in de vorige eeuw daarom ook een belangrijk beroep.

8. Valkenburgerstraat

De Valkenburgerstraat was smal, arm en vol mensen. Gezinnen woonden in een kamer, dus in een huis konden wel 6 gezinnen wonen. Een aantal Joodse bedrijven hadden hier hun plaats, een eindje verderop komen we er een aantal tegen.

9. 1e steen

Jodenhouttuinen en het Markenplein.

Dit was in de toen zeer smalle Valkenburgerstraat in 1878 een van de eerste wooncomplexen die werden gebouwd om de woonsituatie van de arme Joodse bevolking te verbeteren. Het complex werd tussen 2008 – 2009 gerestaureerd. De doorgang IJzer was vroeger een belangrijke verbinding tussen de

10 Matzefabriek De Haan

Een Matzefabriek is typisch Joods. Gedurende de dagen van Pesach, wanneer de uittocht uit Egypte herdacht wordt, worden er Matzes gegeten. Deze bevatten geen gist, want dat is tijdens Pesach niet toegestaan. De fabriek zat op nummer 186. Het pand is afgebroken.

11 Valkenburgerstraat 14

Toen de gilden niet meer bestonden konden Joodse Nederlanders elk beroep doen. Hoewel veel beroepen vroeger van vader op zoon doorgingen, en bepaalde bedrijfstakken Joods bleven, heeft men dan elk beroep. Een goed voorbeeld is het pand op nummer 14 van Hartog Polak. Met zijn zoon Jacob had hij hier een behangerij / stoffeerderij. Het pand was een werk – en opslagplaats, wat te zien is aan de grote deuren. Hartog werd in 1943 in Auschwitz vermoord, dit pand wordt binnenkort gesloopt.

12 Rapenburg

Het Rapenburg was een op en top Joodse straat. Deze buurt was een zeer arm deel van de stad, er waren veel kleine bedrijfjes waarmee de bewoners het hoofd boven water probeerden te houden. Het Rapenburg loopt aan de andere kant van de toegangsweg tot de IJtunnel door.

13 Kikkerbilsluis / Oosterdok

De IJtunnel, Nemo, het Centraal Station liggen allemaal op de plek waar vroeger het IJ was – en dus water. Hier grensde de Joodse wijk aan het water en de handel via de scheepvaart. De volgende locatie laat daar meer van zien.

14 Metaalhandel Granaat

Hijman Levie Granaat (1850 – 1935), richtte op 23 november 1880 de firma H L Granaat, metaal en ijzerwarenhandel op. Dit bedrijf stond middenin de voormalige Jodenbuurt, op de Oude Schans 15. Na de oorlog leeft alleen Louis nog en hij zet na de oorlog het bedrijf voort en laat daarvoor eerst veel koper en messing opduiken dat hij en zijn broer vlak voor de inval door de Duitsers in het water van de Oude Schans hadden laten zakken. Dit koper en messing vormt een nieuw startkapitaal.

15 Montelbaanstoren

Rond 1593 komen de eerste joden in Amsterdam wonen. Dit was een groep die via Emden (Duitsland) hierheen was gekomen. Zij gingen rond de Montelbaanstoren woonden. In 1600 woonden er 40 Joden in Amsterdam, in 1610 al 350.

16 Uilenburg

Aan het einde van de 17e eeuw begon de Joodse vestiging op dit eiland Uilenburg. De mensen die hier gingen wonen waren vaak vluchtelingen uit het oosten van Europa. Recht vooruit ligt de Uilenburgerstraat. Deze was voor de sanering in het begin van de vorige eeuw veel smaller, sloot aan bij de gevels links, en een stuk naar rechts lag de Batavierstraat die parallel aan de Uilenburgerstraat liep.

17 armoede

De armoede in deze straat was groot. Niet iedereen werd rijker door de Kaapse Tijd (1870 – 1890) toen de diamantindustrie belangrijk werd. Deze foto is uit het begin van de 20e eeuw, toen de gemeente veel woningen onbewoonbaar verklaarde. Ga aan de linkerkant van de straat lopen, vlak voor de volgende plaats, nummer 18, staan er foto's van de markt op deze plaats aan het begin van de vorige eeuw.

18 Bewaarschool

Hier stond de Sophie Rosenthal bewaarschool. Deze school was in 1887 gesticht, had 10 lokalen en plaats voor 500 kinderen uit arme gezinnen. In 1930 werd deze buurt gesaneerd en werd deze school verbouwd tot Vakschool voor Kleermakers. Daarvoor zaten op deze school alle arme kinderen uit deze buurt. Na de oorlog was de school niet meer nodig, in 1956 is hij afgebroken en alleen de woning die bij de school hoorde staat er nog.

19 Diamantslijperij Boas

De gebroeders Boas stichtten deze diamantslijperij in 1879. Het was toen de grootste diamantslijperij in Europa. Hier werd 10.000 karaat geslepen per week op 357 slijpmolens. Boas en Van Moppes waren de eerste juweliers die een eigen fabriek lieten bouwen. In de eeuwen hiervoor werden de diamanten thuis geslepen. De mannen slepen de diamanten, de vrouwen dreven de schijven aan.

20 Badhuis

In de vorige eeuw hadden veel huizen, zeker in de armere wijken, geen bad, douche of zelfs warm water. Ook ontbrak stromend koud water wel eens en moest men het water bij een pomp halen. Op de foto het Gemeentelijk Badhuis in de Uilenburgerstraat, gebouwd in 1923. In de oorlog werd dit pand door de bezetter aangewezen als Joods badhuis.

21 Jodenhouttuinen

Hier was vroeger nog een volledige straat, de Jodenhouttuinen. De bewoners waren arm, woonden met het hele gezin in een éénkamerwoning en probeerden met allerlei werk het hoofd boven water te houden.

22 Eerste synagoge

Op de plaats waar nu het donkere gebouw staat stond de 1e synagoge van Amsterdam. Deze synagoge werd in 1618 gewijd en stond hier tot 1675. Vanaf 1618 telt Amsterdam een Joodse gemeenschap die groot genoeg is om een synagoge te onderhouden.

23 Rembrandt

Rembrandt leefde tal van jaren in het Rembrandthuis midden in de Joodse wijk. Hij portreerde ook zijn Joodse burens in zijn schilderijen en de studies voor de schilderijen, zoals deze, portret van een jonge Joodse man.

24 Suikerfabriek

In 1657 werd hier door Isaac Mocata een suikerwerkfabriek gebouwd. De gilde voor de suikerraffinage was toegankelijk voor Joden. Joden mochten suiker wel raffineren, maar verkopen niet dus veel Joodse suikerfabrieken gingen ten onder. Deze suikerwerkfabriek bleek wel levensvatbaar, de familie Mocata heeft hier tussen 1657 en 1777 deze fabriek gehad. Toen werd de fabriek verkocht aan Hendrik Kolling. Aan de overzijde van het water staan grote foto's van de voornamelijk Joodse Waterloopleinmarkt.

25 Marktkooplui

Joden waren bij veel gilden uitgesloten van het lidmaatschap. Zonder lidmaatschap van een gilde mocht men een bepaald beroep niet uitoefenen. Daardoor worden veel beroepen door Joden in de tijd van de gilden niet gedaan. Wel toegestaan was de handel op de markt, en de handel in 2e hand zaken. De markt op het Waterlooplein, maar ook hier op de Zwanenburgwal, werd beroemd door de Joodse kooplui.

26 Spinoza

Het belang van leren komt ook naar voren aan het standbeeld van de Joodse wijsgeer Spinoza. Hij durfde vragen stellen over het geloof, de staat e.d. en werd op zijn 23e door de Joodse gemeenschap in de ban gedaan (uitgestoten). Zijn denkwijzen zijn nu nog modern. 200 jaar nadat hij ze optekende haalden de Nazi's wel zijn bibliotheek leeg, maar vernietigden zijn boeken niet (zoals ze wel met alle andere Joodse boeken deden).

27 Waterlooplein

Het Waterlooplein staat bekend om de vlooiemarkt die er was én is. Voor de oorlog waren het vooral de Joodse kooplieden die hier hun geld verdienden met tal van zaken. Alles was te koop op het Waterlooplein. Ook woonden er veel mensen op het Waterlooplein. Waar nu de

Stopera staat, waren 2 straten; de Houtstraat en de Kleine Houtstraat. In dit deel van de stad werden de eerste huizen in 1602 gebouwd.

28 Synagogen

Het Joods Historisch Museum is gevestigd in 4 voormalige synagogen; de grote, nieuwe, obbene en dritt sjoel. Aan de overkant is de synagoge van de Portugees Joodse gemeente, de Snoge. De laatste restauratie van deze synagoge was klaar in 2012. Loop vanaf hier terug naar de Hollandse Schouwburg (Plantage Middenlaan).

hier eindigt deze tocht door een groot deel van de voormalige Joodse buurt in Amsterdam, waar nu nog sporen te zien zijn van een aantal Joodse beroepen (diamant, kleine middenstand, onderwijs, ziekenzorg etc.) Reacties zijn welkom bij info@joodsamsterdam.nl